

శ్రీరస్తు.

ఓమ్ పరబ్రహ్మణేనమః.

ఆచమన విధానము.

శుచౌ దేశే ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వోపవిశ్యాంతర్జానుకరో గోకర్ణాకృతింకృత్వా, తాలుగాభిః శుద్ధాభిరద్భిః సకృదాచామేత్ ॥ త్రిర్వేతిస్మృతికౌముద్యాం॥ అంగుష్ఠమాత్రం స్పృశేదితిభట్టాః॥ తతోంగుష్ఠమూలేనోష్ఠౌద్విరున్మృజ్యాం గుష్ఠతర్జనీభ్యాం నాసికేంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం చక్షుషీ అంగుష్ఠానామికాభ్యాం శ్రోత్రేంగుష్ఠకనిష్ఠికాభ్యాం నాభిం పాణితలేనహృదయం సర్వైశ్శిరశ్చస్పృశేత్ ॥

తా॥ శుద్ధమైనదేశమందు తూర్పుమొగముగనైనను ఉత్తరాభిముఖముగనైనను గూర్చుండి మోకాళ్లమధ్యమందుచేయియుంచుకొని గోవుచెవివలె నంగుష్ఠతర్జనులు మాత్రము ముడిచిన హస్తముచే జలము గ్రహించి దవడలకు మాత్రమంటెడు జలము నొకమారు త్రాగవలెను. అదియే యాచమనము. మూడుమారులైనగావచ్చునని స్మృతికౌముదియందున్నది. అంగుష్ఠము మాత్రమే స్పృశింపవలెనని భట్టమతము ఆపైనంగుష్ఠమూలముచే రెండుమారులు పెదవులొత్తి యంగుష్ఠతర్జనులు గలిపి ముక్కు-చెవులు

స్పృశించి యంగుష్ఠమధ్యములు గలిపి నేత్రములముట్టి యంగుష్ఠానామికలచే శ్రోత్రములచే శిరస్సును భుజములనుముట్టవలెను.

శ్లో॥ విప్రాణాం క్షత్రియాణాంచ ప్రణవాది నమోంతకం। సువాసినీనాం వైశ్యానాం కేశవాది నమోంతకం। శూద్రాణాంవిధవానాంచ నామ మాత్రంవిధియ్యతే॥

శ్లో॥ హస్తాద్బ్రహ్మతీర్థంచ హస్తాగ్రేదేవతీర్థకం। హస్తపార్శ్వేఋషితీర్థం తత్పార్శ్వేపితృతీర్థకం। తన్మధ్యేచాగ్నితీర్థంచ పంచతీర్థంప్రశస్యతే॥ బ్రహ్మతీర్థేనఆచమనం కృత్వాకుర్యాత్॥ కించ॥ శ్లో॥ తర్జనీమధ్యమామధ్యే యోవిప్రోదీయతేజలం। తేన తృప్యంతి తేసర్వే యేచకాంపవాసినః। కేచిజ్జీవాః కామ్యమానాః కేచిత్కర్మవశానుగాః। భుంజంతు చమమోచ్ఛిష్టం పాత్రశేషం మయార్పితమ్॥

సకలకర్మలయందును మనము చేయవలసినఆచమనములు శ్రౌతాచమనము, స్మార్తాచమనము, పురాణాచమనము అని మూడు విధములు. అందు శ్రౌతాచమన విధివ్రాయఁబడును.

శ్రౌతాచమనమ్

శ్లో॥ జేవ్యాఃపాద్యైస్త్రిభిఃపీత్వా అద్భిర్న్యవభిః

స్పృశేత్ । సప్తవ్యాహృతిసంయుక్తా గాయత్రీం త్రి
ః ధ్యాయేత్ ॥ క్రియవేల్లనిన.

(దద్యాఃపాదైః త్రిభిఃపీత్వా.)

౧. ఓమ్ తత్సవితుర్వరేణ్యం స్వాహా॥

ఒక ఆచమనము కావలయును.

౨. భర్గో దేవస్య ధీమహి స్వాహా॥

౧ పవమానుడే మంత్రము చేయవలెను.

౩. ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ స్వాహా॥

(ఆచమనమున తీర్థమందు నురుగు బుగ్గలు లేకయుండవలెను.)

(అష్టాంగైర్నవభిః స్పృశేత్.)

౧. ఆపోహిష్ఠామయోభువః

౨. తాన ఊర్జే దధాతన

ఈ మంత్రములచే పాదములు కడిగికొని.

౩. మహేరణాయ చక్షసే

౪. యోవశ్శివతమోరసః

అని యంగుష్ఠముతో నీటితో పెదవుల కొంటిని తుడిచికొని.

౫. తస్యభాజయతేహనః

౬. ఉశతీరివమాతరః,

అని రెండుమాఱులు దర్భలతో శిరమున నీళ్లు చల్లుకొని.

౧౦. తస్మా అరంగ మామవః॥

అని కుడిచేతి నెడమచేతిని ప్రోక్షించుకొని.

౧౧. యస్య క్షయాయ జిన్వథ॥

అని పాదములమీఁద ప్రోక్షించుకొని.

౧౨. ఆపో జనయథా చనః॥

అని శిరమున ప్రోక్షించికొనవలయును.

(సప్తవ్యాహృతిసంయుక్తా గాయత్రీత్రిపదాశిరః.)

౧౩. ఓం భూః॥

అని సర్వాంగుళీ మూలములతో గడ్డమును స్పృశించి.

౧౪. ఓం భువః॥

౧౫. ఓగ్ం సువః॥

అని యంగుష్ఠతర్జనులతో రెండుముక్కుపుటములఁ దాఁకికొని

౧౬. ఓం మహః॥

[illegible] ఓం జనః॥

అని అంగుష్ఠానామికలతో రెండుకండ్లను దాఁకి.

౧౮. ఓం తపః॥

౧౯. ఓగ్ంసత్యం॥

అని యంగుష్ఠానామికలతో రెండు చెవులను దాకి.

౨౦. ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం

అని యంగుష్ఠకనిష్ఠికలతో నాభిని దాకి.

౨౧. భర్గోదేవస్య ధీమహి

అని కరతలమున హృదయము దాకి.

౨౨. ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

అని కరాగ్రమున శిరసును దాకి.

౨౩. ఓమాపో జ్యోతీరసోఽమృతం॥

అని ముకుళహస్తముతో కుడిబాహువును,

౨౪. బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్॥

ఎడమబాహువును స్పృశింపవలయును.

ఇది శ్రౌతాచమనము, (దీనినే శ్రుత్యాచమన మనియు జెప్పెదరు.)

దీని వినియోగము గాయత్రీ మంత్రజపమునకు పూర్వమందును పరమందును చేయవలెను.

ఈ ఆచమనము మఱియొక విధముగ ఆరణ్యక శ్రుతియందు చెప్పియున్నారు. ఆప్రకారము బ్రహ్మయజ్ఞ సంకల్పానంతరమున చేయువలయును.

ఎస్లిని

త్రిరాచామేత్, ద్విఃపరిమృజ్య, సకృదుపస్పృశ్య, (సవ్యంపాణిం,పాదౌ, ప్రోక్షతి) శిరశ్చక్షుషీ నాసికే, శ్రోత్రే, హృదయ మాలభ్య॥

త్రిరాచామేత్॥

మూమూఁడు (మినుపగింజ మునుఁగునంత నీరును బ్రహ్మతీర్థముతో) ఆచమింపవలయును.

ద్విఃపరిమృజ్య, సకృదుపస్పృశ్య॥

అంగుష్ఠముతో నీటితో పెదవులరెంటిని రెండుమాఱులు తాఁకి, మఱల నొకసారి పెదవినితాఁకి.

(సవ్యం పాణిం పాదౌ ప్రోక్షతి॥)

ఎడమచేతిని రెండుపాదములను ప్రోక్షించి.

శిరశ్చక్షుషీ, నాసికే, శ్రోత్రే, హృదయ మాలభ్య॥

కరాగ్రముతో శిరమును, అంగుష్ఠానామికలతో కండ్లను, అంగుష్ఠ తర్జనులతో రెండు ముక్కుపుటములను, అంగుష్ఠానామికలతో చెవులను, కరతలముతో హృదయమును తాఁకవలయును.

స్మృత్యుక్తాచమనవిధి

స్మృత్యుక్తము॥ శ్లో॥ నిబద్ధశిఖకచ్ఛస్తు ద్విజఆచమనంచరేత్ । కృత్వోపవీతం సవ్యాంసే వాఙ్మనః కాయసంయుతమ్॥ ౧॥

శ్లో॥ గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమాత్రం జలం పిబేత్ । తన్న్యూనమధికం వాపిసురాపానసమం భవేత్॥ ౨॥

శ్లో॥ ఆచామేన్మాషమగ్నంచ గోకర్ణచులుకస్థితం। సంహతాంగుళినా తోయం గృహీత్వాపాణినాద్విజః॥ 3॥

శ్లో॥ ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాం త్రిఃపిబేద్బ్రహ్మతీర్థతః॥ తతః ప్రక్షాళ్యపాదౌచ సంకుచ్యోష్ఠౌ త్రిరప్యథ॥

శ్లో॥ సంహతాంగుళిభిర్మ్యాష్టైః త్రిఃప్రమృజ్యాత్తతోముఖం। ప్రక్షాళ్యహస్తౌ చాభ్యుక్ష్యపాదశీర్షాత్మైవచ॥ ౫॥

శ్లో॥ మధ్యమాంగుళిపృష్ఠైశ్చ త్రిఃస్పృశేత్ ఘ్రాణమూలకం। హస్తాగ్రప్రక్షాళ్య సంస్పృష్ట్వా ఘ్రాణాదిద్వయకః పృథక్॥ ౬॥

శ్లో॥ అంగుష్ఠేన ప్రదేశిన్యా ఘ్రాణం పశ్చాదనంతరం స్పృశేత్ । అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచ చక్షుః శ్రోత్రేచ సంస్పృశేత్ ॥ ౮ ॥

శ్లో॥ అంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాం నాభింపశ్చాదుపస్పృశేత్ । తలేనహృదయం స్పృష్ట్వా స్పృశేదంగుళిభిశ్శిరః ॥ ౯ ॥

శ్లో॥ అంగుల్యగ్రైర్బాహుమూలౌ సంస్పృశేదితి శౌనకః । ప్రణవేనాభిమంత్ర్యాత్మా హస్తాభ్యాం సంప్రోక్షయేత్ ॥ ౧౦ ॥

శ్లో॥ అనేనవిధినావిప్రః కుర్యాదాచమనంసదా॥

శ్లో॥ నిబద్ధశిఖకచ్ఛస్తు ద్విజఆచమనంచరేత్ । ఉపవీతంసవ్యాంసే వాఙ్మనఃకాయసంయుతః॥ ౧౧॥

సిగముడివైచికొని, కచ్చలు గట్టుకొని ఎడమభుజమున జంధ్యము వైచికొని, అనగా ఉపవీతియై ఆచమింపవలయును.

శ్లో॥ గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమాత్రంజలంపిబేత్ । తన్న్యూనమధికం వాఽపి సురాపానసమంభవేత్ ॥

తా॥ అరచేయి గోకర్ణాకారముగ బట్టి అందు మినుపగింజమునుగు నంతటి జలముగైకొని యాచమించునది. అంతకంటె హెచ్చు తక్కువలగునెడల నది సురాపానసమమగును.

శ్లో॥ అథా మేన్నాసి మగ్న్యాంచ, గోకర్ణ ...
సంహతాంగుళినా తోయం గృహీత్వా పాణినా ద్విజః।
తా॥ బ్రాహ్మణుడు గోకర్ణాకృతిగల హస్తముతో ఉదకమును తీసికొని మాష (మినప) గింజ మునుగునంతటి జలము పానముచేయవలెను. ౩
శ్లో॥ ముక్త్వాంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాం త్రిఃపిబేత్ బ్రాహ్మణః
తతః ప్రక్షాల్య హస్తౌచ, సంవృత్యోష్ఠౌ సమాహితః।
తా॥ అంగుష్ఠము చిటికెనవ్రేలు ఈ రెంటిని విడచి బ్రాహ్మణుడు మూడుమారులు కేశవాయ స్వాహా, నారాయణాయ స్వాహా, మాధవాయ స్వాహా, అని మంత్రములు ఆచమనము చేయవలెను. హస్తములు కడిగికొని వ్రేళ్ళతో పెదవులను ముడిచి పెదవులను తుడచికొని. ౪
శ్లో॥ సంహతాంగులిభిస్తాభిః త్రిః ప్రమృజ్యాత్ తతో ముఖమ్॥

తా॥ సంహతాంగులీమూలములతో మొగము తుడచి

ప్రక్షాళ్య హస్తౌ (చ)

తా॥ హస్తముల కడిగికొని.

శ్లో॥ అభ్యుక్ష్య పాదౌ శిరస్తథైవచ॥
తా॥ పాదములను, శిరమునను జలమున ప్రోక్షణము చేసికొని.
శ్లో॥ మధ్యమాంగుళి పృష్ఠైశ్చ త్రిఃస్పృశేత్ ఘ్రాణ మూలకం॥

తా॥ మధ్యమాంగుళిపృష్ఠములతో ఘ్రాణమూలము ముమ్మారు తాకి.

[illegible] ॥

తా॥ [illegible]

[illegible] స్పృశేత్ ॥

[illegible] స్పృశించి [illegible]

[illegible]

తా॥ అంగుష్ఠానామికలతో [illegible] వేర్వేరుగా [illegible]

[illegible] స్పృశేత్ ॥

తా॥ [illegible] నాభిని తాకవలయును.

[illegible]

తా॥ [illegible]

స్పృశేదంగుళి [illegible],

తా॥ [illegible]

అంగుళ్యగ్రైర్బాహుమూలే సంస్పృశేదితి శౌనకః,

తా। అంగుల్యగ్రములతో బాహుమూలములను వేర్వేరుగా స్పృశించునది. అని శౌనకుడు (చెప్పెను).

ప్రణవేనోదకంకృత్వా, హోత్రానాంపరిషేచయేత్ ॥

తా॥ పిదప ప్రణవముచేత నుదకము గైకొని శిరమున చల్లుకొనవలయును

ఏవం శౌనకః

స [illegible] యో [illegible] మ తి ము.

అథ సూత్రం॥ పిప్పల్యా చామే, త్రిఫలాకల్కేన,
[illegible] శ్రీరాచామేత్ [illegible] యా గనూర్ధ్వ [illegible] త్రి
[illegible] పరిమ్మార్జేత్, ([illegible]) స [illegible] స్పృ శేత్ ॥
([illegible]) [illegible] నాస [illegible] త్రో [illegible], [illegible],
[illegible], [illegible] స్పృ శేత్, [illegible] నాసికే
[illegible] చ, [illegible] స్పృ శేత్,

౧. పిప్పల్యా చామేత్, త్రి [illegible] ఆపేనః

తా॥ ([illegible]) [illegible] లను [illegible]
[illegible] చేసి, [illegible] మీ [illegible]
[illegible] లయును.

౨. త్రిరాచామేత్ [illegible] యా గనూ [illegible]

తా॥ [illegible] స్వాహా. స్వాహా, స్వాహా, [illegible]
[illegible] లమును [illegible] ముమ్మారు [illegible] మింప
వలయును

3. త్రి [illegible] పరిమ్మార్జేత్ ([illegible] కే)

తా॥ [illegible] ([illegible]) [illegible] 3 సార్లు [illegible]
[illegible] వలయును. (రెండు సార్లు [illegible] చెప్పెదరు.)

౪. స [illegible] స్పృశేత్ ([illegible] కే)

తా॥ [illegible] ([illegible] ముల [illegible], మధ్యమానామికలతో [illegible]
[illegible]) [illegible] ౧ సా [illegible] (రెండు సా [illegible]
[illegible])

౫. దక్షిణహస్తేనాసన్నాచ్ఛోక్ష్య, పాదౌ, శిరః

తా॥ దక్షిణహస్తమున పాత్రజలమునుచేతిని ప్రోక్షించి, పాదములయందును, శిరమునందును, ప్రోక్షించుకొని,

౬. ఇంద్రియాణ్యపస్పృశేత్ చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ,

తా॥ (అంగుష్ఠానామికలతో నాసికాపుటములను స్పృశించి) కన్నులను స్పృశించి, (అంగుష్ఠ తర్జనులతో) ముక్కు, చెవులను, (అంగుష్ఠానామికలతో) చెవులను (స్పృశింపవలెను) స్పృశించి

౭. అధరోష్ఠమపస్పృశేత్

తా॥ పైపెదవిని స్పృశించవలయును అనగా చేతులు కడిగికొనవలయును.

ఈ ఆచమనవిధి సంధ్యావందనప్రకరణమున పురాణాచమనమునకు చెప్పబడియున్నది.

ఆ చ మ న సా మా న్య ని య మ ము.

శ్లో॥ నాచామేదాసనస్థోపి నబద్ధాసనస్తథా।
నప్రసారితపాదోవా బహిర్జానురథోపివా॥

తా॥ ఆచమనము చేయునప్పుడు ఎత్తైనయాసనముపైనుండి పాదములు నేల మీదనుంచుకొనవలయును. పద్మాసనములు మొదలగు నాసనములు పట్టి యాచమింపగాదు. కాళ్ళుచాచుకొనిగాని మోకాళ్ళకి వెలుపల చేతులుంచిగాని యాచమింపరాదు.

శ్లో॥ పవిత్రకరఆచామేత్ । శుచిఃకర్మార్థమాదరాత్ ।సపవిత్రౌసదర్భౌవా। కరావుక్తేతనాన్యథా॥

తా॥ "పవిత్రగ్రంథి [illegible]" [illegible] ముగ [illegible] సంయుగ్మ [illegible] [illegible] కలదు మాచరాదు.

పురాణాచమనము.

శ్లో॥ కేశవ [illegible] ప్రాశ్య [illegible] న మేత్యృతా । ద్వాభ్యాం మో [illegible] చసంస్పృశ్య ద్వాభ్యాముస్మాసంతథా॥

శ్లో॥ ఏకేన హ స్తం ప్రక్షాళ్య పాదానపితథైవతం । ఏకేనాపిచమూర్ధానం తతస్సంకర్షణాదిభి॥ ॥౧॥

శ్లో॥ సర్వాసాము [illegible] నాగ్రైమూలేన [illegible] స్పృశేత్ । తర్జన్యాంగుష్ఠయోగేన నాసికేద్వేఉపస్పృశేత్ ॥ ॥3॥

శ్లో॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు చక్షుశ్శోత్రే ఉపస్పృశేత్ । కనిష్ఠాంగుష్ఠయోర్యోగాన్నాభిదేశముపస్పృశేత్ ॥ ॥౪॥

శ్లో॥ కిరమధ్యాం హృదిస్థాప్య కరాగ్రంశిరసిన్యసేత్ । ముకుళేనచహస్తేనబాహుమూలముపస్పృశేత్ ॥ ॥౫॥

ఏవమాచమనంకృత్వా సాక్షాన్నారాయణో భవేత్
కేశవాద్యైః త్రిభిఃపీత్వా

౧. కేశవాయస్వాహా, ౨. నారాయణాయస్వాహా, 3
... వాయస్వాహా. అనిమూడు ... మనము ...

... ప్రక్షాళయేత్కరౌ,

... ౪. గోవిందాయనమః, ౫. విష్ణవేనమ అని క్రమముగ ...

... మోష్ఠసంమృజ్య

... మధుసూదనాయనమః, అని అంగుష్ఠముతో పెదవిని
... త్రివిక్రమాయనమః, అంగుష్ఠముతో క్రిందిపెదవినితుడి

ద్వాభ్యాం ... నాసికే తథా.

... శ్రీధరాయనమః, అని ...
... ములను ...

... వా ... ప్ర ...

౧౦, హృషీకేశాయనమః, అనిఎడమచేతిని ప్రోక్షించికొని
పాదావపిత థైవ,

౧౧. పద్మనాభాయనమః, అనిపాదములనీళ్లుచల్లుకొని
ఏకేనాపిచమూర్ధానం

౧౨. దామోదరాయనమ, అని శిరమునసీళ్లుచల్లుకొని

తతస్సంకర్షణాదిభిః—

సర్వాసామంగుళీనాంతైర్మూలేనచుబుకంస్పృశేత్

౧3. సంకర్షణాయనమః, అనిసర్వాంగుళీమూలములతో
గడ్డమును తాకి

తర్జన్యంగుష్ఠయోగేన నాసికేద్వేఉపస్పృశేత్॥

౧౪, వాసుదేవాయనమః, ౧౫, ప్రద్యుమ్నాయనమః,
అనిఅంగుష్ఠతర్జనులలో రెండుముక్కులనుతాఁకి

అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు చక్షుశ్శ్రోత్రే ఉప
స్పృశేత్

తా॥ ౧౬. అనిరుద్ధాయనమః, ౧౭. పురుషోత్తమాయనమః, అనియంగుష్ఠానామికలతో రెండుకండ్లనుతాఁకి ౧౮. అధోక్షజాయనమః, ౧౯. నారసింహాయనమః, అనియంగుష్ఠానామికలతో రెండుచెవులనుదాఁకి

కనిష్ఠాంగుష్ఠయోరగ్రా, న్నాభిదేశముపస్పృశేత్.

తా॥ ౨౦. అచ్యుతాయనమః, అనియంగుష్ఠకనిష్ఠికలతో నాభినిదాఁక

కరమధ్యం హృదిస్థాప్య

తా॥ ౨౧. జనార్దనాయనమః, అనికరతలమున నెదనుదాఁకి

కరాగ్రంశిరసన్యసేత్.

తా॥ ౨౨. ఉపేంద్రాయనమః, అనికరాగ్రమునశిరసునుదాఁకి

ముకుళేనచహస్తేన బాహుమూల ముపస్పృశేత్.

తా॥ ౨౩. హరయేనమః, ౨౪. శ్రీకృష్ణాయనమః, అనిముకుళహస్తమునరెండుబాహుమూలములను దాఁకునది.

ఏవమాచమనంకృత్వా, సాక్షాన్నారాయణో
భవేత్.

తా॥ ఇటులఆచమనము చేసినయెడల శ్రీనారాయణునితో సమానుఁడగును. కడమవిషయములుగ్రంథవిస్తరభీతిచేచేర్పనైతి

గ్రంథశ్చాయంసమాప్తః.

10910